

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філологічних наук,
Цокол Олени Олександрівни
про дисертацію

СИДОРЕНКО ЛЕСІ ІВАНІВНИ

«Поетика сучасної української метадрами», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата філологічних наук за
спеціальністю 10.01.01 – українська література

Рецензоване дослідження належить до праць пошукових, оскільки зреалізоване на широкому фактичному матеріалі та виконане в річищі новітніх досягнень науки про літературу.

Тема дисертації Л. І. Сидоренко безумовно, актуальна, авторка звертає увагу на форми та особливості авторефлексійності в сучасній драматургії, що є виявом мистецької ідентичності. У роботі послуговується терміном «метадрама», ознаками якого є формування образу митця та процесу творчості, зв'язок із життям та мистецтвом. Дисертантка проаналізувала досвід попередніх досліджень та напрацювань українських і зарубіжних літературознавців. Авторка продовжує переосмислювати та розвінчувати довготривале уявлення про кризу в драматургії. Визначені Л. І. Сидоренко часові межі дослідження дають змогу простежити перехідне мислення в творчості драматургів у літературі двох меж ХХ століття.

Мета роботи передбачає системний аналіз поетики сучасної української метадрами в контексті жанрової та стильової динаміки літератури для сцени 1990-2000-х років.

Об'єктом дослідження виступає корпус драматичних творів різних літературних поколінь: Я. Стельмаха, Я. Верещака, С. Росовецького, Т. Івашенко, А. Семерякової, О. Погребінської, О. Миколайчук-Низовця, А. Багряної, Л. Якимчук, що в цілому корелює з розглянутим вище формулюванням мети.

Відповідно до мети сформульовано низку конкретних завдань, кожне з яких знайшло достатньо повне висвітлення у відповідному (під) розділі рецензованої дисертації.

Предмет дослідження визначено як стратегії та форми авторефлексії в сучасній українській драматургії.

У роботі використано широкий спектр методів – загальнонаукові (індуктивний та дедуктивний) та літературознавчі (описовий, типологічний, структурно-семіотичний, інтертекстуальний), що вдало поєднуються в єдину методологічну стратегію.

Дисертація Л. І. Сидоренко, безумовно, є новою та теоретично значущою, відзначається фактичною наповненістю. Її наукова новизна полягає насамперед у теоретичному обґрунтуванні та практичному доведенні динаміки розвитку метадами на основі авторефлексійних та експериментальних п'єс. Зміст роботи дає уявлення про своєрідність вибору образів митця, які співвіднесені як з традиційними моделями самоідентифікації, так і з новими (постмодерними та постпостмодерними).

Висвітлення наукових положень у розлогій анотації здійснено українською та англійською мовами й відповідає змістові роботи й вимогам щодо оформлення супровідних текстів такого типу.

Дисертація Л. І. Сидоренко скомпонована відповідно до мети, завдань, матеріалу дослідження, містить 229 сторінок основного тексту й добре опрацьований список літератури (235 позицій). Вступ і теоретичний розділ продовжують три наступні, зосереджені на питанні авторефлексії в драматургії в різний період.

Робота вирізняється продуманою систематизацією в аналітичному опрацюванні матеріалів, ґрунтовністю опрацювання джерел літературної критики, системною сформованістю наукового стилю дисертантки, дослідницькою багатоаспектністю.

Структура дисертації відбиває послідовність розв'язання поставлених завдань на різних етапах дослідження. Зокрема, перший розділ «Сучасний український драмопис у науковій рецепції» репрезентує теоретичний базис дослідження, уточнено значення основних категорій, принципів для подальшого текстуального аналізу. Розглянуто поняття метадами та авторефлексії літератури, які стають основою для подальшого їх доведення вже на прикладі драматургічних текстів. Досліджено інтертекстуальність сучасних творів в аспектах культурних зв'язків, моделювання авторських міфів, посилення філософської, інтелектуальної ваги сучасної драми. Л. Сидоренко проаналізувала попередні дослідження літературознавців сучасної української драматургії (О. Бондаревої, Л. Бондар, Л. Закалюжного, Н. Корнієнко, Н. Мірошниченко, А. Скляр, М. Шаповал, О. Когут, Т. Вірченко, Є. Васильєва, О. Цокол). Відзначу переконливу аргументацію авторки щодо підходу до структурування масиву сучасних текстів спираючись на теорію поколінь Неди Нежданой. Дотримання цього погляду дає змогу продемонструвати логіку драматургічного процесу як співвідношення наслідування й заперечення, конфлікту поколінь.

На схвальну оцінку заслуговує ґрунтовний теоретичний аналіз іноземних досліджень (американські, німецькі, польські) та вивчення історії формування генези цього поняття. Поряд із цитуванням подані узагальнення, аналіз, авторське ставлення до їхніх поглядів. Поза увагою дослідниці залишилася робота авторитетного німецького науковця Петера Сонді «Теорія сучасної драми» (пер. з нім. М. Ліпісівіцького, С. Соколовської; [за наук. ред. докт. філолог. наук, проф.

О. Чиркова] Петер Сонді. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 132 с), яка добре прислужилася б дисертантці.

Кожен розділ добре та правильно структурований, розбитий на ряд підрозділів, оформлення відповідає ustalеним нормам.

У першому розділі на стор. 58 здійснено детальний опис «покоління Х» за теорією Неди Нежданої й наведено перелік представників. «Покоління Х» – «індивідуалістів» (1963 – 1982 роки народження) представляють в українській драматургії митці С. Щученко, Н. Ворожбит, М. Курочкін, Неда Неждана, О. Вітер, О. Миколайчук-Низовець, О. Погребінська». Варто було б тут згадати й про Анну Багряню (1981 р. н.), оскільки саме її п'єсу Ви обираєте для ілюстрації цього покоління в четвертому розділі (присвячений авторефлексії у драматургії «покоління Х»).

У другому розділі «Своєрідність авторефлексії у драматургії «нової хвилі»: художні можливості монодрами» дисертантка скурпульозно визначає шляхи формування метадискурсу в драматургії «нової хвилі» на прикладі творів Я. Стельмаха «Синій автомобіль», Я. Верещака «Душа моя зі шрамом на коліні» та «Стефко продався мормонам». Окрему увагу в розділі приділено важливості проблем, які розкриваються в метадармах, зокрема аспекти комерціалізації мистецтва, зміни ставлення до високого слова, суттєве зниження статусу митця. Цікаво проаналізовані п'єси Я. Верещака, в яких домінантними ракурсами дослідження митця (головного персонажа творів) є вирішення екзистенційних проблем через роздуми та спогади.

Окрему частину дисертації присвячено біографічній драмі – це третій розділ «Сучасна біографічна драма як актуальна форма авторефлексії літератури: діалог із класикою, стратегії, образ митця». Аби це проілюструвати, авторка дисертації аналізує сучасні українські драми: С. Росовецького «Шевченко під судом», Т. Іващенко «Таїна буття», А. Семерякової «Сповідь з постаменту». Текстуальний аналіз, застосований у дисертації, є прикладом ретельного й уважного вчитування дослідниці в ті смисли й значення, які транслює драматичний текст, а виклад матеріалу вирізняється повагою до особистості письменника та особливою делікатною виваженістю формулювань.

Слушною нам також видається думка, що біографічна драма зараз знаходиться на підйомі та має тенденцію до жанрового експерименту. Зокрема поєднання елементів комедії, трагедії, любовної драми, драми ідей, видіння, сповіді, метафізичної поезії. Відбувається залучення елементів фольклору. Дуже точно авторка визначила, що у п'єсі С. Росовецького гротескно поєднано наукове начало із фантастичним.

У четвертому розділі «Стратегії авторефлексії у драматургії «покоління Х»: трансформація традиційних структур» дослідниця розкриває різноманіття взаємопроникних форм поглибленого самоаналізу в текстах сучасних українських драматургів.

Дисертантка розкриває критерії відбору аналізованих п'єс. «Покоління Х» – індивідуалісти за класифікацією Н. Мірошніченко. Кожен підрозділ присвячений окремому представнику «покоління Х» з детальним аналізом однієї чи кількох п'єс драматургів – це Анна Багряна «Пригости мене горіхами», Олександра Погребінська «Пам'яті Галатеї», Олег Миколайчук-Низовець «Оноре, а де Бальзак?», «Ассо і Піаф, або ще один тост – за Мермоза!», «Зніміть з небес офіціанта».

Дослідниця зробила спробу проілюструвати театральну ситуацію з аналізованими текстами (с. 195). Зокрема, згадує про п'єси О. Миколайчука-Низовця «Оноре, а де Бальзак?» та «Ассо та Піаф, або ще один тост за Мермоза» (у співавторстві з Недою Нежданою) та зазначає, що «перша п'єса дебютувала в «Київському театрі «Сузір'я» ... друга стала предметом рефлексії у численних критичних працях і наукових дослідженнях». Безперечно, обидві п'єси викликають науковий інтерес серед літературознавців, а «Ассо та Піаф» також мала постановку в Київському театрі «Сузір'я» та у Вінницькому академічному музично-драматичному театру ім. Садовського. Вінницький театр з гастрольями ще приїхав у Національний Центр театрального мистецтва ім. Леся Курбаса та у Дніпропетровський академічний молодіжний театр.

У наступному підрозділі цікаво проаналізована п'єса «Пам'яті Галатеї» О. Погребінської, тут також можна було згадати про постановку Олексі Сліпця в Експериментальному театрі «Гільдії драматургів України». З аналізованих п'єс у четвертому розділі на сьогодні не була поставлена лише п'єса А. Багряної «Пригости мене горіхами».

Об'єктом наукової рецепції стає архетипна складова текстів, зокрема: орфічний архетип, Моцарт і Сальєрі, Пігмаліон і Галатея, архетип поета-вигнанця Овідія, Нарциса, Орфея в п'єсі О. Погребінської «Пам'яті Галатеї». У драмі А. Багряної «Пригости мене горіхами» основа авторської дії визначена як архетипна.

Здобувачка також зосереджує свою увагу на існуванні тяжіння до барокових традицій у п'єсах Я. Верещака «Душа моя зі шрамом на коліні» та О. Миколайчук-Низовця «Зніміть з небес офіціанта».

Як справедливо зазначає дисертантка, що в аналізованих творах поглиблюється філософська проблематика. Найвищою цінністю визначено мистецтво в актуальному аксіологічному вимірі. Активне послуговування дисертанткою якісними текстуальними прикладами сприяло переконливості та глибині здійснених висновків та спостережень. На всіх етапах дослідження, описаних у чотирьох розділах дисертації, зроблено узагальнення і висновки. Загальні висновки скорельовані зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів.

Матеріали дисертаційної праці пройшли достатню апробацію на різноманітних міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях,

а теоретичні та практичні аспекти дослідження Л. І. Сидоренко докладно висвітлила в значній кількості публікацій (12 наукових статей).

Ознайомлення з текстом автореферату дає змогу стверджувати, що в ньому відбито основні положення, зміст і висновки дисертаційної праці. Зміст автореферату та основні положення дисертації ідентичні.

Праця має значну наукову цінність, оскільки проаналізований у ній фактичний матеріал охоплює великий обсяг літературних явищ новітнього періоду та вводить у науковий обіг низку творів актуальної драматургії. Обраний дисертанткою напрям може вважатися перспективним з точки зору проведення подальших досліджень, зокрема, таких, що стосуються вивчення мистецької ідентичності, авторефлексійності літератури та розвитку театрального мистецтва.

Результати дослідження мають безсумнівну практичну цінність при викладанні як нормативних дисциплін, так і спецкурсів у вищих навчальних закладах, у процесі підготовки навчальних посібників та підручників для студентів гуманітарних спеціальностей, у ході написання курсових, дипломних, магістерських робіт.

Проте, деякі позиції у дисертації провокують запитання та полемічні роздуми, потребують додаткового обґрунтування. До того ж, хотілося б висловити побажання щодо окремих положень, представлених у роботі.

1. Просимо уточнити розуміння терміну «авторефлексія», адже Ви ним активно послуговуєтеся в дослідженні. Існують розбіжності у визначенні цього поняття серед різних вчених, зокрема П'ятигорський Олександр тлумачить досить вузько «про себе самого як про мислячого, а не про мислячого як про самого себе» і вважає, що в історії світової літератури існує менше десяти авторефлексивних творів. Натомість сучасні літературознавці розуміють категорію авторефлексії дуже широко.

2. Хотілося б почути міркування дослідниці щодо концепції метадрами, на яку Ви спираєтеся в роботі. Чи корелює метадрама зі студіями з метатеатральності та метаперсонажності, поширеними в сучасному літературознавстві?

3. У третьому розділі доцільно було б розширити перелік аналізованих біографічних п'єс, оскільки сьогодні драматургія має розмаїте представництво біографічних текстів (наприклад, п'єси Неди Нежданої, А. Багряної, К. Демчук, С. Новицької та ін.). Чи є особисто для Вас дисертаційний матеріал вичерпним, а якщо ні, то які перспективи подальшої роботи цієї теми Ви бачите?

4. Неможливо, на наш погляд, розглядати драматургію ізольовано від театру. Про театральний шлях згадок майже немає, тоді як вони суттєво впливали на формування мистецького дискурсу в Україні.

5. У дисертації є також технічні помилки (с. 2, 4, 10, 16, 17, 18, 200, 212, 216, 226 та ін.).

Вищезазначені зауваження не ставлять під сумнів ані концепцію дослідження, ані його методи та результати аналізу, не впливають на позитивну оцінку роботи, не применшують її теоретичну цінність і практичне значення.

Вважаю, що дисертація Лесі Іванівни Сидоренко «Поетика сучасної української метадрами» є самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням актуальної літературознавчої проблеми.

Зміст роботи, логіка викладення тексту, наукові та практичні результати свідчать про глибокі теоретичні знання, володіння методами наукових досліджень, уміння розв'язувати складні наукові проблеми.

На підставі вищезазначеного дисертація, автореферат і публікації відповідають загальним Положенням «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015), отже, її авторка, Леся Іванівна Сидоренко, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук,
завідувач кабінету Київського Палацу
дітей та юнацтва

О. О. Цокол

[Signature]
Завірено
директор
Київського Палацу
дітей та юнацтва